

ordinariátem v Praze dne 15. května 1903 č. 6346. Od vys. c. k. ministeria kultu a vyučování 15. září 1903 č. 30629. Cena váz. výtisku 3 K. V Praze, Cyrillo-Methodějská knihtiskárna a nakladatelství V. Kotrby, 1903.

Na českých středních školách, zejména ve vyšších třídách, nemáme výběru učebnic, a kterých jest nám užívati, ty potřebují důkladné reformy. Tot každému známo. Proto s oprávněnou dychtivostí saháme po nových učebnicích, jakmile na trhu knižkupeckém se objeví. Než nebudiž nikomu divno, že na knihu, kteráž má býti učebnicí naší studující mládeže, klademe měřítko přísnější, nežli na knihy jiné, vyžadujeme tu nejen úplnou věcnou dokonalost, vědeckou přesnost, ale i b. zvadnou formální úpravu, kteráž má vyhovovati požadavkům methodicko-didaktickým, jazykovým i slohovým. Nikde neškodí povrchnost, ukvapenost tou měrou, jako v tomto oboru. Kniha p. profesora Müllera zdá se, že tomuto úskalí se vyhnula. Vyšla ze školní praxe, ne ze stolku učence theoretika. V Praze i mimo Prahu dominoval v VIII. třídě po dlouhou řadu let církevní dějepis prof. Jana Drozda. Neblahé události v záložně Svato-Václavské učinily užívání této učebnice nemožným. Než pocítovali jsme i jinou vadu této knihy. Bylať sepsána, jakož i jiné učebnice církevního dějepisu v Rakousku, pro předmět tříhodinový, ale novější zákony školské vymíňují tomuto předmětu v oktávě jen 2 hodiny za týden, a proto žádnému učiteli církevního dějepisu nebylo lze látku tu nahromaděnou probrati cele a úplně. Byl to náš dávný stesk. Kniha prof. M. v této příčině vhodně jest upravena.

Nač dále s pochvalou poukazujeme, jest, že si všímá novějších prací na poli dějepisu církevního, archaeologie — a částečně i umění, jež vypěstila církev. P. spisovatel vložil do své knihy za tímž účelem mnohá a vhodná vyobrazení. Methodický postup je přiměřený, vypravování stručné, vystříhá se proto zbytečných enumerací a dlouhých výkladů, látka učebná rozdělena ve krátké a neunavující odstavce, sloh jest jasný a celkem správný; pan spisovatel přihlíží k orthografii na středních školách zákonem nařízené. Co s povděkem vítáme, jest, že patřičné místo vykázáno dějinám našim českým. Novější proudy u nás vyžadují toho v plné míře, aby katolická mládež o svých dějinách církevních správně byla poučena. Vždyť je sotva který obor, kam tolik různých lží na poputu katolické církve se bylo vloudilo. Mládež naše nechtě pozná, jak církev mocně a blahodárně zasahovala ve vývoj našeho národa. Tu a tam třeba bude obsírnějšího výkladu učitelova, aby mládež zbavena byla různých předsudků, kterýmiž ovládána naše veřejnost — to pozná zkušený učitel na první pohled.

V knize p. prof. Müllera lze znamenati pokrok, zejména po stránce methodické, ale i věcné. P. spisovatel vložil do této knihy takřka své učitelské credo. Toho nelze neznamenati. Než i některá nedopatření vloudila se do knihy. Nová vydání, jichž knize přejeme

v hojném počtu, učiní zajisté vhodné opravy. P. spis. nám nezalží, jestliže sine ira et studio vyjádříme svá desideria.

Nezdá se nám vhodné rozdělení starého věku církevního dějepisu až do r. 680. Význačnější terminus jest zajisté synodus Quinisexta, anebo spíše zakončení doba tu koncem 7. století, jak to činí Kryštůfek. Taktéž není správně říci (str. 4), že za Bonifáce VIII. byl nejvyšší rozkvět moci papežské; bylať tehdy již v úpadku. Rufinus (str. 5) není jen překladatelem Eusebiovy historie — ale doplňuje ji až do r. 391 atd. — Na str. 9. čteme: „k lámání chleba shromažďovali se křesťané v soukromých domech atd.“; tu třeba přesnějšho vyznačení: k službám Božím křesťanským (ne jen mši sv.) shromažďovali se v domech soukromých; do chrámu Jerusalemského chodili křesťané, nejen aby se modlili, ale z opatrnosti. — Str. 19. Mezi příčinami, pro které pohané pronásledovali křesťany, přáli bychom si jasnější výměr, proč pohanství bylo náboženstvím státním — ne v našem běžném smyslu, ale že sám stát byl předmětem bohopocty. Pak si vysvětlíme, proč pohané křesťanům předhazovali, že jsou sacrilegi et majestatis rei. — § 16. (24.) P. spis. nazývá Celsa filosofem epikurejským. Není zcela jisto, zdaž přiznával se k této škole, spíše se zdá, že byl přívržencem filosofie novoplatonské. Ale jisto jest, že jeho spis *λόγος ἀληθής* byl křesťanství nesmírně nebezpečný. — § 18., str. 32. Sv. Polykarp napsal více listů; nám se ovšem dochoval jen list k Filippenkým, jenž pádným jest svědectvím pravosti evangelií. — Str. 33. Origenes byl vyobečován ne pouze pro svá poblouzení, ale i pro jiné příčiny (viz Hergenröther). — § 19., str. 35. čteme, že katechumenat procházel 3 stupněmi. Nebylo tomu tak v církvi zpočátku. V 3. století byly jen 2 stupně.

O svátosti biřmování píše p. spis., že udělováno pravidelně po sv. křtu. Tu třeba akcentovati, že se to dělo jen tehdy, když biskup svátost křtu uděloval sám. — § 24., str. 43. pojednává též o volbě biskupů. Tu přáli bychom si přesnějšho určení působnosti oněch tří faktorů při volbě. Též o coelibátu jasnějšího historického vývoje postrádáme. — K § 26. podotýkáme: Synové Konstantinovi pochybili hlavně tím, že škol pohanských si nevšimli, ponechali na př. školu Athenskou v rukou zarytých pohanů, nepřátel církve. — § 34. Pelagius nebyl advokátem, tím byl jeho přívrženec Coelestius. — § 37. K velkolepé činnosti Řehoře Vel. dlužno přidati, že byl reformátorem zpěvu církevního (p. autor zmiňuje se o tom až v § 39.). — § 37. *ἀμφορες* nebyly původně řečníště, spíše určeny byly lektorům, a ti předčítali Písmo sv., ale nekázali. Treba tu též ukázati k tomu, že křesťanství z Němec v krajinách slovanských, zejména v Čechách, bylo neoblíbené, a uvéstí příčiny tohoto historicky jistého zjevu. — § 52. Tu třeba poznamenati, že Gotšalk spojil skorem veškeré Polabské Slovany pod svou vládu. — § 53. Mluvíme-li o pokřesťanění Rusů, nesmíme zapomínati, že mezi těmi Slovany působili se zdarem žáci sv. Metho-



děje. — § 57. Sluší tu poznamenati, že rozkolničtí Řekové neuznávají synodu z r. 869 za všeobecnou, ale synodu z roku 879. — § 69. Hildebrand byv za papeže zvolen nebyl jen kancléřem, ale kardinálem. — § 70. Přáli bychom si, aby zásluhy velikého papeže Innocentia III., jež si získal o Čechy, byly vystiženy cele. Onť zařadil, jak p. spis. na str. 118. podotýká, jeť na věčné časy v řadu království křesťanských — ale p. spis. opomenul, že vymanil české biskupy z poddanství panovníků německých a podrobil je in rebus temporalibus českým králům, což zajisté jest významu dalekosáhlého. — § 74. str. 121. Přidej k jménům těch protestantů, kteří o inkvisici soudí spravedlivě, jinak nežli obyčejný lživý předsudek — nejnovější dílo Schäffera, docenta dějin v Roztokách. — § 78. str. 124. Tu přidati dlužno k památkám nejstarším prvého slohu románského v Čechách i farní chrám v Pořfci na Sázavě. — § 80. str. 130. Kartusiané přišli do Čech již za Jana Lucemburského, kterýž jim na Smíchově vystavěl klášter, ježž pobořili Husité. K řeholím, kteréž do Čech uvedeny byly, sluší přičísti též křížovníky s červenou hvězdou, kteří v Čechách nabyli velikého významu. — § 85. Tu rozepisuje se p. spis. o panovnících z rodu Lucemburského; v českém dějepisu neradí postrádáme připomenutí, že Jan za manželku měl Elišku Přemyslovnu, vzornou matku Karla IV. — § 86. Jan VII. Palaeologus nevyslal jen poslu — ale přišel sám ke koncilu. Též postrádáme, v jakých kusech se sněmovníci západní i východní církve sjednotili. — § 89. Tu čteme o Wicliffovi, že Wicliff přiveden byl k odporu proti církvi ne tak dogmatickými důvody, jako spíše příčinami osobními a politickými; v našich dobách třeba toto jednání anglického reformátora akcentovati. — § 88. V důležité statio Janu Husovi přáli bychom si, aby aspoň pod čarou bylo poznamenáno, kolik nekalých mystifikací církvi nepřátelských o sněmu Kostnickém pochází z plagiátu Pogiova, nač v poslední době tak významně poukázal prof. dr. Kalousek. — § 99. P. spis. opomenul připomenouti, že záplavou protestantismu do Čech vnikalo do vlasti naší — němectví. Jest to v dobách našich důležitě a nejpřednějšími historiky českými i německými dokázáno. — § 139., str. 224. Prohlášení dogmatu o neposkvrněném početí Blah. Panny Marie stalo se ne ex cathedra, jako spíše ex consensu ecclesiae dispersae.

Jsou to jen nepatrná corrigenda, opravy a dodatky, jež jsme uvedli, kteráž ceně této dobré knihy učebné nijak nejsou na újmu. Pronesli jsme je s touž upřímností, s kterouž i vynikající přednosti knihy našeho milého kollegy jsme konstatovali. Učebnice prof. Václava Müllera zjedná si jistě přístupu brzy do středních českých škol a v rukou zkušených učitelů vykoná služby výborné. Kéž i jiným disciplinám náboženského vyučování na středních školách našich dostane se dobrých učebnic. Bude to ku prospěchu i studující mládeže i učitelů.

Prof. Jos. Havránek.